

*Оксана Кравченко,
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини
(м. Умань, Україна)*

МІЖНАРОДНИЙ ПРОЛЕТКУЛЬТ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН (20-ТІ РР. ХХ СТ.)

Культурно-освітні організації пролетаріату - пролеткульти - з'явилися відразу після Лютневої революції. Перша їх конференція, що започаткувала Всеросійський Пролеткульт, була скликана за ініціативою А. Луначарського і за рішенням конференції профспілок у вересні 1917 року. Після Жовтневої революції Пролеткульт дуже швидко виріс в масову організацію, що мала свої організації у ряді міст. До літа 1919 року було близько 100 організацій на місцях. Пролеткульти створювалися і діяли у Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві, Дніпропетровську, Кременчуці, Черкасах, Чернігові, Умані та ін. За даними 1920 року, в рядах організації налічувалося близько 80 тис. чоловік, були охоплені значні верстви робітників, видавалося 20 журналів.

Варто відзначити, що у загальній програмі пролеткультівці проголошували себе всесвітніми будівниками єдиної, революційної інтернаціональної культури. Журнал «Пролетарская культура» (1918) проголошував, що «...культурно-просвітницька організація пролетаріату є лабораторією, щоб здійснити революційно-культурну програму пролетаріату... в державному масштабі і, звісно, у світовому» [6].

Теоретики Пролеткульту намагалися зробити Міжнародний Пролеткульт центром об'єднання усіх сил пролетарської культури за кордоном. Літом 1920 р. під час II Комінтерну Всеросійська рада Пролеткульту, використовуючи приїзд у Москву представників робітничого руху різних країн, здійснила спробу створення Міжнародного Пролеткульту. Ще напередодні Конгресу у журналі «Пролетарская культура» (1920) з'явилася редакційна стаття «Про міжнародний Пролеткульт», в якій було сказано: «можна передбачити, що в недалекому майбутньому виступить

питання про міжнародний з'їзд Пролеткультів» [7].

Із статті встановлено, що після постійних нарад з делегатами окремих країн було організовано Міжнародне тимчасове бюро Пролеткульту. У нього ввійшли: Мак-Лейн, Квелч (Англія), Лефевр (Франція), Герцог, Бартель (Германія), Томанн (Австрія), Бомбаччі (Італія), Вар-Ван Оверстраетен (Бельгія), Ембер-Дроз Брінгольф (Швейцарія), Джон Рід (Америка), А. Луначарський, В. Полянський (Росія), Лангсет (Норвегія) [2].

Міжнародне бюро поставило завданням організувати пролеткульти в усіх країнах і підготувати всесвітній конгрес організації. Воно прийняло також звернення до «Братів пролетаріям усіх країн», в якому говорилося, що рух за пролетарську культуру «повинен бути проникнутий бойовим комуністичним духом». Відношення до культурної спадщини був присвячений такий абзац: «У своїй боротьбі за нову, пролетарську культуру пролетаріат, природно, оволодіває всім культурним досягненням минулого і теперішнього, але до всіх плодів старої культури він відноситься критично. Він сприймає її не як слухняний учень, а як будівник, призваний збудувати нову будівлю на ґрунті комуністичного господарства і товариських відносин у колективній праці і боротьбі» [8].

В одному із пролеткультівських журналів «Творчість» (1918) можна знайти наступне повідомлення: «У зв'язку з революційним пробудженням германського пролетаріату... під явним впливом нашого прикладу, в Германії сьогодні немає більш актуальних питань як питання про пролетарську культуру, про пролетарське мистецтво. У Берліні уже виник пролеткульт» [9].

Як показало життя ідея міжнародного Пролеткульту не прижилася. Хоча в деяких країнах були створені пролетарські культурно-просвітницькі організації, але все ж такого розмаху як у радянських країнах пролеткультівський рух за кордоном не отримав. З цієї причини не вдалося скликати і всесвітній конгрес Пролеткульту.

Через два роки після Всесвітнього міжнародного бюро Пролеткульту В. Плетньов, звітуючись про діяльність пролетарських культурно-просвітницьких організацій за кордоном, повідомляв: «В Італії питаннями пролеткульту займається Террачині, в Англії - Квелч. Були запити із Чехословаччини, отримали широку

інформацію від нас американські кореспонденти. В Англії вийшла книга про Пролеткульт» [1, с. 131]. Все ж таки за рубезем пролеткультівський рух не відзначався активністю, а носив більше інформативний характер.

Більш детальні відомості про закордонні культурно-просвітницькі організації наводилися у 1923 р. в журналі «Горн» (№ 8). У ньому говорилося про досить слабку пролеткультівську роботу в Германії, до того ж вказувалося, що «Пролеткульт посилено зайнявся об'єднанням спортивних робочих організацій». У повідомленні із Англії відмічалось, що «пролеткультівський рух тут ще не відокремився в яку-небудь завершену форму. Ще немає відповідної організації, але вже протягом декількох років тут існує сильний рух навколо так-званої «Плебс-ліги» і переслідує мету виховання мас у пролетарсько-класовому дусі, головним чином шляхом знайомства з економічною історією і теорією економічної науки». Найбільш цікаві відомості про Пролеткульт у Чехословаччині. Він виник у кінці 1920 -1921 рр. і був заснований як частина Комуністичної партії Чехословаччини. Їх нараховувалося 17 губернських і 67 місцевих пролеткультурів, і рух постійно зростав [1, с. 131-132].

Із «Хроніки» журналу «Зори грядущего» (1922) дізнаємося більше відомостей про Міжнародний пролеткульт. Зокрема, що в Італії група представників італійської комуністичної партії і профспілок на чолі з Терачіні організувала у Трієнті ще в 1921 р. інститут пролетарської культури. В інституті велися роботи з вивчення питань марксизму, філософії, психології і побуту робочих мас, а також з підготовки робітників зі створення і організації пролеткультурів в Італії. Тут же в інституті здійснювалося збирання творів пролетарських письменників і поетів для подальшого видання. Італійські пролеткультурівці займаються лише науковою і просвітницькою роботою.

У Германії підготовча робота була ширшою. Там знаходився центр зі створення західноєвропейського пролеткульту. Пролеткульти існували у декількох великих містах. Союзом робітників видавався журнал «Друг Робочого», на сторінках якого багато уваги приділялося питанням пролетарської культури, науки і мистецтва. У Чехословаччині при ЦК Комуністичної партії здійснювалася робота зі створення пролеткульту. У Лондоні така робота лише розпочиналася, аналогічна

ситуація в Америці [5].

Таким чином, незважаючи на те, що ідея Міжнародного Пролеткульту не реалізувалася на практиці, проте заслуговує на увагу досвід пролеткультівців зі створення культурно-просвітницької організації у загальносвітовому масштабі. Ідея консолідації та об'єднання пролетаріату на міжнародному рівні зміцнювала його позиції на світовій арені, а також посилювала статус «провідника майбутнього» серед інших класів.

Список використаних джерел:

1. Горбунов В.В. Ленин и пролеткульт / В.В. Горбунов. - М. : Политиздат, 1974. - 239 с.
2. Известия ВЦИК. - 14 августа 1920.
3. Керженцев В. Международная революция и пролетарская культура / В. Керженцев // Пролетарская культура. - 1919. - № 6. - С. 1-3.
4. Конфорти И. В борьбе за социалистическое искусство в Болгарии (1917 -1923) // Искусство, революцией призванное. Октябрь и развитие искусства стран Восточной Европы 1920-х - 1930-х годов. - М., 1972.
5. Междугнародный Пролеткульт // Зори грядущего. - 1922. - № 3-4. - С. 97-98.
6. Пролетарская культура. - 1918. - № 1. - С. 27.
7. Пролетарская культура. - 1920. - № 15-16.
8. Пролетарская культура. - 1920. - № 17-19. - С. 2.
9. Творчество. - 1918. - № 4. - С. 23.